

1.03 Kratki znanstveni prispevek

UDK 929.52Obereigner:94(497.4Ljubljana)
94(100)"1914/1918"

Prejeto: 12. 1. 2012

Angelika Hribar

bibliotekarka – visokošolska sodelavka na Filozofski fakulteti v Ljubljani v pokoju, Prečna 3, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: angelika.hribar@volja.net

Odgovorno otroštvo poslednjega cesarjeviča. Utrinek iz družinskega arhiva Elze in Lizelot Obereigner

IZVLEČEK

Članek pripoveduje zgodbo o Lizelot pl. Obereigner (pozneje Liza Hribar), ki si je za sedmi rojstni dan zaželela avtogram tedaj osemletnega cesarjeviča Otta Habsburškega. Njena mati, slikarka Elza pl. Obereigner je leta 1920 še vedno preko Rdečega križa iskala svojega moža Henrika pl. Obereignerja, ki je bil stotnik v 17. polku, imenovanem po prestolonasledniku »Cesarjevič«. Henrik je bil že leta 1914 ranjen na prelazu Dukla in odpeljan v rusko ujetništvo. Po koncu vojne je bila cesarska družina prisiljena zapustiti Avstrijo in je takrat bivala v Švici. Ljubljancanka Avgusta Borota pl. Budabran je željo male Lizelot sporočila cesarjevemu tajniku Emmerichu Schonti pl. Seedank. Presenetljivo je odziv malega Otta na omenjeno družinsko zgodbo in njegov čut odgovornosti za vse, ki jih je ta vojna prizadela.

KLJUČNE BESEDE

prva svetovna vojna, Ljubljana, družina Obereigner, Otto von Habsburg, Avgusta Borota pl. Budabran, Emmerich Zeno Schonta pl. Seedank, 17. pehotni polk

ABSTRACT

THE RESPONSIBLE CHILDHOOD OF THE EMPEROR'S LAST SON. A GLIMPSE AT THE FAMILY ARCHIVE OF ELSA AND LISELOTT OBEREIGNER

The article narrates a story about Liselott von Obereigner (later Liza Hribar), whose request for her seventh birthday was to obtain an autograph of the then eight-year-old emperor's son Otto von Habsburg. In 1920 her mother, painter Elsa von Obereigner, was still searching with the Red Cross for her husband Heinrich von Obereigner, a captain in the 17th Infantry Regiment, also named »Crown Prince Regiment« in honour of the heir to the throne. Heinrich was wounded on the Dukla Pass already in 1914 and taken into Russian captivity. The imperial family, having been forced to leave Austria after the end of the war, lived in Switzerland at the time. A Ljubljana native, Augusta Borota von Budabran, submitted little Liselott's wish to the emperor's secretary, Emmerich Schonta v. Seedank. The reader is struck by little Otto's response to the family story and his deep sense of responsibility for everyone affected by the war.

KEY WORDS

World War I, Ljubljana, Obereigner family, Otto von Habsburg, Augusta Borota von Budabran, Emmerich Zeno Schonta von Seedank, 17th Infantry Regiment

Uvod

Letos bo minilo sto let od rojstva poslednjega avstrijskega prestolonaslednika Otta Habsburškega,¹ ki so ga 16. julija lani slovesno pokopali v cesarsko grobnico v kapucinskem samostanu na Dunaju. Ob tem pogrebu, ki sem ga spremljala preko medijev, sem se spomnila, kako sta moja stara mati slikarka Elza Obereigner² in mati kiparka Liza Hribar³ cenili prestolonaslednika Otta. Zbirali sta vse mogoče slike in časopisne članke v zvezi s cesarsko družino. To ni nič čudnega, saj sta bila Elzin oče, Karel Kastl,⁴ in njen mož Henrik Obereigner častnika v avstro-ogrski vojski. V tem (še ne docela urejenem) družinskem arhivu sem našla tudi dokumente o neobičajni »korespondenci« moje matere z Ottom Habsburškim, ki bi jih ob tej priložnosti predstavila javnosti.

Ottov oče, poslednji avstrijski cesar Karl I. (1887–1922), je postal prestolonaslednik bolj nepričakovano zaradi tragičnih dogodkov v družini Franca Jožefa I. (1830–1916). Edini sin slednjega, princ Rudolf (1858–1889), si je sam vzel življenje. Brata Maksimilijana (1832–1867), mehiškega cesarja, so že leta 1867 ustrelili mehiški republikanci. Drugi brat Franca Jožefa Karel Ludvik (1833–1896) se je po smrti princa Rudolfa odrekel prestolonasledstvu v korist svojega najstarejšega sina Franca Ferdinanda (1863–1914). Ker pa Ferdinandovi otroci zaradi očetovega morganatičnega zakona z grofico Zofijo Chotek (1868–1914) niso imeli pravice do prestola, je po sarajevskem atentatu in smrti zakonskega para prestolonasledstvo prešlo na linijo drugega sina Karla Ludvika, to je Ota (1865–1906), ki je bil poročen s hčerjo poslednjega kralja Saške Marijo Jožefo (1867–1944).

Tako je po smrti Franca Jožefa leta 1916 Otov sin Karel postal avstrijski cesar, njegova žena Zita princesa Bourbon-Parma (1892–1989) pa avstrijska cesarica. Ko se jima je 20. novembra 1912 rodil prvorojenec Josef Otto, je bilo to tudi za postarane cesarja Franca Jožefa veliko veselje, saj so v njem vsi videli prihodnost habsburške rodbine na cesarskem prestolu.

Potem pa je izbruhnila prva svetovna vojna, Franc Jožef je sredi nje umrl in Karel je podedoval vojskujočo in razpadajočo državo. Prizadeval si je, da bi vojno čim prej končal, a to se mu ni posrečilo; prav tako je hotel rešiti državo s politično preureditvijo, tako da bi dal slovanskim narodom podobne

pravice v okviru monarhije, kakršne so imeli Madžari, pa tudi s temi reformami je ukrepal prepozno.

Triindvajsetega marca 1919 sta Karel in Zita Habsburg-Lothringen z družino odpotovala z gradu Eckartsau v Marchfeldu v pregnanstvo. Posloviti sta se morala tudi od skoraj vsega svojega cesarskega in vojaškega spremstva. Sprva so bivali v gradu Wartegg (kanton St. Gallen), ki je bil v lasti Zitine družine Bourbon-Parma, od maja 1919 pa v vili Prangins ob Ženevskem jezeru.

»Pravljica o Lizelot in Otu«

Tale zgodba bi se lahko glasila kakor kakšna starodavna pravljica: »Nekoč je živela mala deklica po imenu Lizelot, ki ji je bil všeč mali cesarjevič Oto. Za svoj sedmi rojstni dan si je zaželela njegov avtoogram. Njen oče je bil stotnik v cesarjevičevem polku, a je bil na bojišču ranjen in odpeljan v ujetništvo – njegova mlada žena ga je iskala že šest let – zato so njegovi tovariši, ki so se srečno vrnili domov, sklenili, da deklici izpolnijo vsaj to željo. Napisali so pismo cesarjeviču, ki je bil po vojni s svojo družino izgnan iz cesarstva.«

In vendar se je vse to res zgodilo. Elza, hči podpolkovnika Karla Kastla (od leta 1900 poplemenitenega s predikatom Traunstatt) iz Badna pri Dunaju in Ljubljanke Franciške Peterka se je 2. decembra 1911 v cerkvi Marijinega Oznanjenja v Ljubljani poročila s stotnikom Henrikom pl. Obereignerjem, ki se je rodil na gradu Snežnik kot najmlajši otrok v češki družini gozdarskega direktorja in upravitelja snežniškega posestva. Henrik je sprva hodil v osnovno šolo v bližnjo vas Kozarišče, pozneje pa je obiskoval klasično gimnazijo v Ljubljani, ki je bila pred potresom 1895 v liceju na mestu današnje tržnice. Tu si je med izbirnimi predmeti izbral slovenščino. Ko je bil v sedmem razredu, je v epski pesnitvi v nemščini napisal hvalnico gori Snežnik in gozdovom pod njo. To je bila pravzaprav njegova prava domovina, saj na Češkem nikoli ni živel. Po maturi je odšel na vojaško akademijo v Dunajsko Novo mesto. Postopoma je napredoval in postal stotnik v 17. pehotnem polku »kranjskih Janezov«, ki je bil sprva nastanjen v Ljubljani, potem pa v Celovcu. Tako je Elza po poroki odšla z možem v Celovec in tam se jima je 21. aprila 1913 rodila Lizelot (krščena kot Elisabeth Charlotte, nemško kratko Liselott, od leta 1939 (po poroki) Liza Hribar).

Iz predgovora v knjigo Karla Capudra *Zgodovina c. in kr. pešpolka št. 17* je razvidno, da je bil Henrik pl. Obereigner v odboru za izdajo te knjige. Naključje je hotelo, da sta Obereignerja tedaj stanovala prav v poslopju nad tiskarno celovške Mohorjeve družbe, ki je knjigo pozneje tiskala. Po vsej verjetnosti se je za natis dogovarjal prav Henrik Obereigner.

¹ Otto Franz Josef Habsburg-Lothringen, rojen 20. novembra 1912, umrl 4. julija 2011.

² Elizabeta (Elza) Obereigner, rojena Kastl 26. aprila 1884, umrla 7. oktobra 1973. Glej: Bučić, Elza Obereigner.

³ Elizabeta (Liza) Hribar, rojena Obereigner 21. aprila 1913, umrla 9. aprila 1996. Glej: Avguštin, Kiparka Liza Hribar.

⁴ Glej: Rugále, Preinfalk, *Blagoslovljeni in prekleti*, str. 109–112.

Otto Habsburški in Lizelot Obereigner okoli leta 1922 (hrani Angelika Hribar).

Karl (v originalu Karol) Capuder je predgovor h knjigi napisal »v utrdbi severozahodno od Pulja, dne 24. oktobra 1914«, kjer pravi: »*Obširno je popisal zgodovino polka Ferdinand Strobl pl. Ravelsberg iz vojnega arhiva. Toda večini moštva so bila ta dela, ker so pisana v nemškem jeziku, nedostopna. Zato je sedanji polkovnik baron Stillfried-Rathenitz s podporo deželnega odbora in stolnega mesta vojvodine Kranjske preskrbel slovensko izdajo polkovne zgodovine. Sestavil se je odbor častnikov, kateremu je načeloval polkovnik baron Stillfried, in v katerem so sodelovali sedaj že za domovino slavne smrti padli stotnik Samo Vošnjak, nadalje v vojni ranjena stotnika Alfonz Žerjav in H. pl. Obereigner, in drugi. Pridobili so za izdajo knjige Družbo sv. Mohorja, ki se je z vsem zanimanjem zavzela za dostojno opremo knjige.*«⁵

Capuder v predgovoru omenja, da je bil Obereigner že na začetku prve svetovne vojne med ranjenimi.⁶ To se je zgodilo v prvi usodni bitki pri vasi Majdan Gologorski (zdaj v Ukrajini) 26. avgusta 1914. Kroglo, ki mu je obtičala v roki, so mu odstranili.⁷ Najprej se je zdravil v eni od dunajskih bolnišnic, nato pa je prišel na kratek dopust v Celovec in v Ljubljano. Tu se je zadnjikrat zbrala

»razširjena družina« Kastlovih,⁸ kar je razvidno z ljubljanske razglednice s Tivolijem, ki so jo poslali Pavlini Obereigner v Celovec, kjer je varovala malo Lizelot.⁹ Nato se je Elza vrnila v Celovec, Henrik pa je ostal v Ljubljani in se pripravljal na ponovni odhod na fronto. Dne 11. oktobra 1914 se je Obereignerjevima rodil drugi otrok, sin Jurij.¹⁰ Že osem minut po porodu je Elza napisala Henriku razglednico: »Vse je šlo dobro. Meni gre odlično. Ali si vesel naslednika?« Na sprednji strani je znana slika cesarja Franca Jožefa v molitvi. Tega prvega sporočila Henrik nikoli ni prejel, ker je Elza razglednico naslovila na hotel Union v Ljubljano, kjer je bil nastanjen glavni štab.¹¹ Henrik je namreč že 2. oktobra pisal Elzi kartico s poti na fronto. Očitno je nekdo to kartico izročil kar družini Kastl na Prečni ulici 3 in tako je ostala v družinskem arhivu. Ko je Henrik pozneje le izvedel, da je dobil sina, ga je bil seveda zelo vesel, a hkrati je bil v skrbeh zanj in je Elzi svetoval, naj si poišče doviljo, kakor bi slutil, da z otrokom ni vse v redu.

⁵ Capuder, *Zgodovina*, str. I.

⁶ Capuder, *Zgodovina*, str. 5.

⁷ Elza je to kroglo pozneje dala vdlati na obežilnik za pisma, kjer je zapisano tudi ime kraja in datum dogodka.

⁸ Mož Elzine sestre Fride Zdenko Malec je padel na vzhodni fronti leta 1915.

⁹ Razglednica v lasti avtorice prispevka ima datum 30. IX. 1914.

¹⁰ V krstnem listu: Georg, Rupert, Carl, Heinrich.

¹¹ Te okoliščine je pojasnil zgodovinar dr. Marko Štepec, ki se mu na tem mestu zahvaljujem za vso pomoč.

Elza Kastl-Traunstätt in Henrik Obereigner ob poroki leta 1911 (hrani Angelika Hribar).

V začetku decembra se je poslednja na fronto naslovljena kartica vrnila nazaj in Elza je izvedela, da je Henrik od 26. novembra med »pogrešanimi«. Zalostno novico ji je povedal prav baron Adolf Stillfried-Rathenitz, ki je verjetno že v prvih bitkah v avgustu izgubil svojega komaj osemnajstletnega sina. Elza ni verjela, da je Henrik mrtev, in imela je prav, kajti dva vojaka sta ji pozneje povedala, da sta ranjenega moža videla še leta 1915 v ruskem ujetništvu.

Dva dni za to usodno novico pa je 8. decembra 1914 odpovedalo srce njenemu komaj dva meseca staremu Juriju. Leta 1915 se je Elza z dveletno Lizelot vrnila iz Celovca k staršem v Ljubljano. Začelo se je osemletno iskanje pogrešanega Henrika. Elza se je obrnila tudi na Henrikovega ljubljanskega gimnazijskega sošolca Karla Hinterlechnerja,¹² ki je požrtvovalno pisaril ruskemu Rdečemu križu. V pismu z Dunaja je Elzi pojasnil, da ruski »R. K.« ne navaja kraja, kjer naj bi se ujetniki nahajali in tudi ne odgovarja, če se vprašanje nanaša na posamezno osebo. Vendar je z dveh strani dobil zagotovilo, da je Obereigner še živ. Zato je naredil

še en »poskus«. Na posebno »dvojno« (mišljeno je s povratnico) dopisnico Rdečega križa je neposredno Obereignerju napisal v slovenščini (da bi morda Rusi razumeli, da gre za slovanskega brata), naj odgovori, kje je. Svetoval je tudi Elzi, naj s povratnico preko Rdečega križa pošlje čim več takih dopisnic v slovenščini, pa bodo morda le dobili odgovor. Očitno se nobena teh dopisnic ni vrnila. Svetoval ji je tudi, naj poskusi poizvedovati tudi preko Stockholma in Københavna.¹³

Druga »vplivna oseba«, na katero se je Elza obrnila, je bila kneginja Ana Schwarzburg-Rudolstadt,¹⁴ hči princa Georga Schönburg-Waldenburga, lastnika snežniškega posestva, ki ga je po očetovi smrti (1900) podedoval njegov sin princ Herman. Vojno ministrstvo na Dunaju je 19. marca 1918 kneginji Ani poslalo uradni odgovor ruskega Rdečega križa (z dne 29. 9. 1917), da stotnika Henrika Obereignerja ni najti na nobenem seznamu v ruskem ujetništvu nahajajočih se pripadnikov avstrijske armade.

Naposled je Elza 31. decembra 1918 v *Slovincu* objavila tale oglas: »Stotnik Henrik pl. Obereigner, 17. pešpolka, 5. p. kompanije, je bil 26. novembra 1914 ranjen na roki in na nogi na prelazu Dukla v Galiciji in nato vjet. Lečil se je potem v rezervni bolnici v Zloczowu, ki je bila tedaj nastanjena ondi v gimnazijskem poslopju. Dne 20. januarja 1915 so ga od-

¹² Karel Hinterlechner (1874–1932) je bil pred prvo svetovno vojno geolog pri dunajskem geološkem zavodu. Kot Slovenec nemškega rodu se je leta 1917 vrnil v Ljubljano, bil med ustanovitelji univerze in več let njen rektor. Bil je tudi redni član Češke akademije znanosti in umetnosti. Decembra 1945 je povojna oblast označila družino za nemško, jo izgnala iz Slovenije ter ji zaplenila premoženje. Zaradi protestov slovenskih akademikov je oblast priznala pomoto, a družini ni dovolila vrnitve v Slovenijo, tako da je Karlova vdova Neža Hinterlechner umrla v taborišču za razseljene osebe v Avstriji leta 1947. Glej: http://sl.wikipedia.org/wiki/Karel_Hinterlechner

¹³ Ohranjeni dve Hinterlechnerjevi pismi in ena dopisnica z Dunaja so datirani: 11., 16./18. in 29. VI. 1915 (v arhivu avtorice).

¹⁴ Anna Louise zu Schwarzburg-Rudolstadt (1871–1951).

peljali naprej. Ta dan ga je še videl neki vojak na kolodvoru v Podwoločziski, pozneje pa ni bilo več glasu o njem. Naprošam prav iskreno vse, ki so se vrnili iz ruskega ujetništva, da mi sporoče ustmeno ali pisмено, ako in kaj jim je znano o mojem soprogu. – Elza pl. Obereigner, Ljubljana, Sv. Petra cesta 19, II. nad.«

Kljub temu je leta 1922 kot uradni datum njegove smrti obveljal 26. november 1914.

Vse to je zaznamovalo Lizelotino otroštvo. Po razpadu Avstro–Ogrske in nastanku SHS se je za Kastlove, Obereignerjeve in še za marsikatero družino tudi na našem Kranjskem »podrl svet«. Vendar tega še dolgo niso mogli dojeti. Še vedno so se oklepali »starega«. V nekem smislu je to veljalo tudi za cesarsko družino Karla in Zite Habsburg, vendar zanje predvsem zaradi čuta odgovornosti do »njihovih narodov«. Maja 1920 je cesarska družina v izgnanstvu še vedno bivala v vili Prangins v Švici. Verjetno so otroci tam kar uživali in niso slutili nevarnih namer svojih staršev, da ponovno osvojijo prestol madžarskega kraljestva.¹⁵

Ljubljancanka Avgusta Borota pl. Budabran in cesarjev tajnik Emmerich Zeno Schonta pl. Seedank

Po izročilu družine Kastl–Obereigner–Hribar naj bi Lizelotino željo osemletnemu prestolonasledniku Ottu Habsburškemu posredovala nekoč imenitna in premožna Ljubljancanka Avgusta Borota pl. Budabran, rojena Malič.¹⁶ Njen oče Andrej Malič (Mallitsch, 19. 12. 1812–25. 4. 1882) poročen z Marijo, baronico Herbert (10. 6. 1831–11. 11. 1902) je bil bogat posestnik obsežnih parcel v središču Ljubljane. Rudolf Andrejka v svojih zapiskih navaja, da je bila »njegova vsa desna stran Dunajske ceste do špitala in od tod do Kolodvorske ulice, pa tudi dober kos leve...« Malič mlajši je najbolj znan po svoji sprva enonadstropni gostilni (na mestu današnje zgornje »Name«), »ki je slovela kot najboljša v Ljubljani po jedi in pijači, a tudi najdražja ... za njo je segal vrt do današnje železniške proge ... pa do Šubičeve ulice ...«¹⁷ Pozneje je gostilno nadzidal v hotel, ki se je po prodaji leta 1877 imenoval hotel »Mesto Dunaj« (nemška različica: »Stadt Wien«). Ljudje pa se na novo ime niso mogli navaditi in so ga še naprej imenovali »Maličev hotel«.

Avgusta se je poročila 1882 s poročnikom Simonom vitezom Boroto pl. Budabran (1852–1909), ki je že leta 1872 prvokrat služboval s svojim 12. madžarskim artilerijskim polkom v Ljubljani. Leta 1883 je postal stotnik in je potem služil v raznih krajih monarhije, z njim pa se je selila tudi njegova žena.

Rodbina Borota se je ponašala s kar 45 poročniki. Plemiški naslov je dobil oče Avgustinega moža, ki mu je bilo prav tako ime Simon, in sicer leta 1854. Tudi Simonovi bratje so bili vsi v vojaški službi. »Vsi družinski člani so bili zvesti cesarju in to ostali tudi po padcu monarhije leta 1918. Nostalgija po »Felix Austria« se je podedovala do četrte generacije, to je do konca 20. stoletja.«¹⁸

Simona Boroto je sredi njegove imenitne vojaške kariere zadela kap, tako da je deloma ohromel in leta 1909 na Dunaju umrl. Njegov pogreb je bil za tiste čase dokaj nenavaden. Pravoslavna in deloma tudi evangeličanska cerkev sta tedaj dopuščali upepelitev. Tako je vdova Avgusta njegovo žaro dala vreči v Bodensko jezero, a je to pozneje, ko se je vrnila v rodno Ljubljano, zelo obžalovala, ker ni bilo groba, ki bi ga lahko obiskovala.

Med prvo svetovno vojno je nesebično žrtvovala vse svoje veliko premoženje kot vojno posojilo. Po letu 1918 je živela v zelo skromnih razmerah v Gradišču 4 in naposled v domu za ostarele na Poljanski cesti 16 ter tam leta 1936 umrla.¹⁹

Morda je sama Avgusta Borota ali kateri od njenih sorodnikov poznal cesarjevega tajnika Emmericha Schonta pl. Seedank (1878–1945), ki je odgovarjal na pisma v imenu svojih »nadrejenih«.

Mornariški častnik Emmerich Schonta se je rodil v Puli. Njegov oče Karl Schonta, ki se je udeležil številnih bitk, je leta 1890 prejel plemiški naslov s predikatom Seedank.²⁰

Emmerich je po petih razredih gimnazije in mornariški akademiji na Reki (Rijeka) leta 1896 postal mornariški kadet, 1900 fregatni poročnik, 1907 poročnik linijske plovbe in leta 1916 kapitan korvete. Leta 1900 je sodeloval pri zatrtju boksarske vstaje na Kitajskem. V začetku leta 1917 je postal krilni pribočnik mladega cesarja Karla; po upokojitvi 1919 je ostal kot tajnik pri cesarski družini tudi v izgnanstvu. Ni pa mu bilo dovoljeno – kot tudi ne drugemu spremstvu – v decembru 1921 oditi s cesarsko družino na Madeiro. Tako je poskrbel le še za varno potovanje cesarjevih otrok, po katere se je v Švico vrnila cesarica. Njegovo prošnjo za azil sta zavrnili tako Nemčija kakor Francija. Zatočišče je našel v Luksemburgu in se šele leta 1922 vrnil v domovino. Tam je s svojimi predavanji zagovarjal pravno utemeljena politična stališča cesarskega para.²¹

Leta 1920 je Otto Habsburški Lizeloti izpolnil željo in ji poslal dopisnico s fotografijo cesarske družine, na kateri je Ottu šele pet let in nosi krilce. Na rob se je podpisal in pripisal datum 20. 05. 1920. Nato pa je slikarka Elza po tej predlogi naslikala

¹⁵ Glej: *Kaiser Karl I.*

¹⁶ Priimek so pisali nemško Mallitsch, v članku uporabljam slovensko verzijo priimka.

¹⁷ ZAL LJU 435, t. e. 6, arhivske enote 29–35, rodovnik Mallitsch.

¹⁸ Mirnik, *Die Familien von Borota*, str. 139.

¹⁹ Prav tam, str. 140.

²⁰ O Karlu Schonti gl. Pahor, *Kontraadmiral Karl Žonta*.

²¹ Österreichisches Biographisches Lexikon und biographische Dokumentation. Zv. 11, Snopič 52 (1997) str. 136–137.

Naslovnica in zadnja stran razglednice cesarske družine, ki jo je Otto Habsburški poslal Lizelot Obereigner leta 1920 (hrani Angelika Hribar).

cesarsko družino v akvarelu in sliko poslala Ottu, Lizelot pa mu je v zahvalo napisala pisemce. Morda je ona napisala, da še vedno upa, da se oče vrne iz ruskega ujetništva. Pri tem dopisovanju je seveda vedno pomagal cesarjev tajnik Emmerich Schonta.

Častni polkovnik 17. polka »kranjskih Janezov«

Treba je omeniti tudi to, da je Otto Habsburški leta 1917 postal častni polkovnik 17. polka, ko mu je bilo komaj pet let. Časopis *Slovenec* je 29. septembra 1917 prinesel članek z naslovom: *Naprej naš polk »Cesarjevič«!* Prebivalstvo dežele kranjske je z

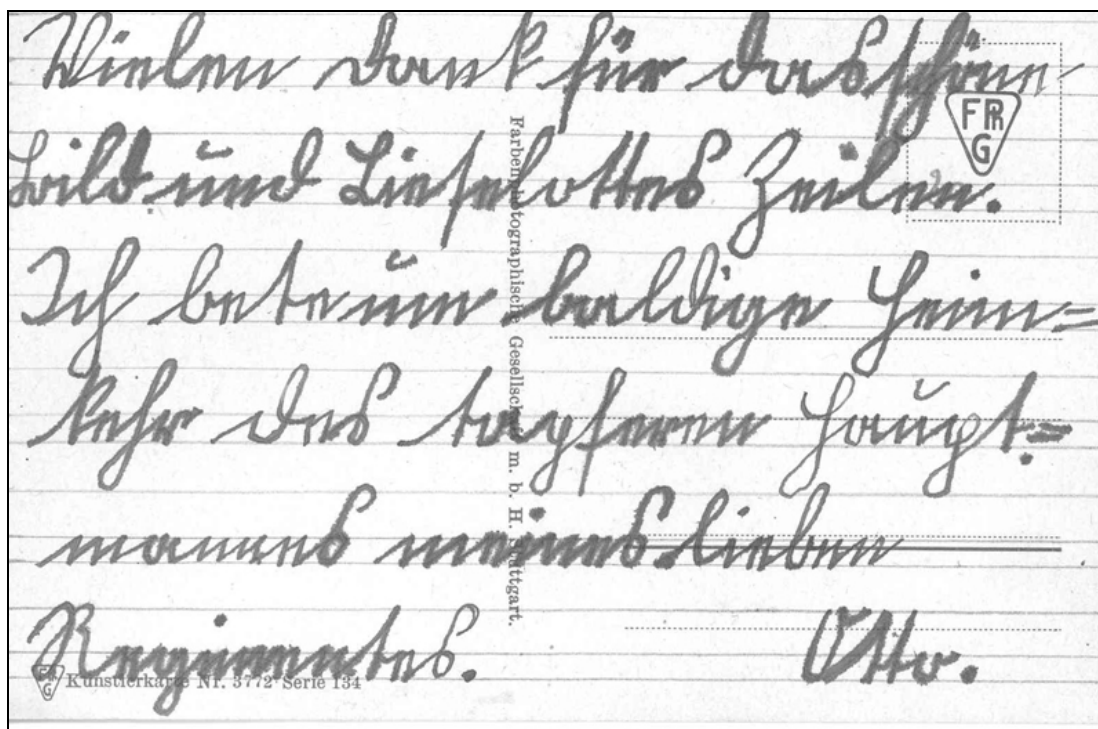
navdušenim veseljem pozdravilo Najvišje odlikovanje, ki ga je našemu domačemu polku naklonil presvetli cesar s tem, da je prejasnega gospoda cesarjeviča Jožefa Otona imenoval za polkovnika-imetnika c. in kr. pehotnega polka števil. 17 ter nadalje odredil, da se mora ta polk odslej zvati »Cesarjevič«. To odlikovanje je povzročilo, da sta profesor Anton Funtek in višji revident južne železnice Leopold Pahor za cesarjevičev polk zložila slovensko koračnico »Naprej naš polk 'Cesarjevič'! (...) Kakor je te dni tukajšnje c. kr. deželno predsedništvo po ukazu Njega Prezv. višenosti gospoda c. kr. ministra za notranje stvari obvestilo oba avtorja, se je Nje Veličanstvu cesarici in kraljici vzvidelo, sprejeti koračnico ter dovoliti, da se sme pri natisku naslovni list te skladbe opremiti s sliko Njega c. in kr. Visokosti prejasnega gospoda cesarjeviča in z naprošenim posvetilom.« Naj navedemo samo zadnjo kitico Funtkove pesnitve, ki jo članek navaja v celoti: »Ob tla sovrage samopašne, pravice Bog je naš vodnik./ »Za domovino!« geslo naše, »Cesarjevič!« naš bojni klic! (...) Nemški prevod, ki je bil priložen tej prošnji, je oskrbel profesor Funtek sam. (...) Višji revident Pahor je vglasbil koračnico za orkester in lok in za orkester na pihala, za klavir, nadalje za klavir in moški zbor. Koračnica nima, ker je najprej name-

njena preprostim vojakom, posebnih težav ... zategadelj se utegne hitro udomačiti pri našem domačem polku.

Opomniti je treba, da sta oba poklonilna izvoda, ki ju je sprejelo Nje Veličanstvo cesarica in kraljica, opremljena s slikovitim naslovnim listom; izdelal je oba akademični slikar Franc Potokar. Prvi kaže v levem kotu v medaljonski sliki cesarjeviča v polkovniški opravi in poleg posvetila sličice ljubljanskega mesta, Blejskega in Bohinjskega jezera v narodni ornamentiki; na drugem naslovnem listu pa je poleg posvetila naslikan strumen »Janez«, ko prihaja s planine in vibti razvito zastavo polka...²²

Kako zelo resno je Otto sprejemal te že v ranem otroštvu naložene mu odgovornosti, dokazuje druga dopisnica, ki je prispela na ljubljanski naslov Elze in Lizelot Obereigner s spremnim pismom cesarjevega tajnika Emmericha Schonta, v katerem ta pravi: »Bila je posebna želja mladega gospoda, da se Vam sam zahvali.«²³

Besedilo, ki ga je z otroško pisavo v gotici zapisal osemletni Otto, se glasi: »Najlepša hvala za lepo sliko in Lizelotine vrstice. Molim za skorajšnjo vrnitev hrabrega stotnika mojega ljubega polka.«²⁴

Lastnoročno napisana dopisnica prestolonaslednika Otta Habsburškega Elzi in Lizelot Obereigner (brani Angelika Hribar).

²² *Slovenec*, 29. 9. 1917, št. 223, str. 7.

²³ V originalu: »Es war der besondere Wunsch des kleinen Herrn, Ihnen selbst zu danken.« Iz pisma E. von Schonta z dne 21. 8. 1920.

²⁴ V originalu: »Vielen dank für das schöne Bild und Lieselottes Zeilen. Ich bete um baldige Heimkehr des tapferen Hauptmannes meines lieben Regimentes.«

Kratko in jedrnato, pa vendar nenavadno osebno in prisrčno. Kaže, da mu je bil položaj družinice pred očmi: mlada umetnica Elza, ki še vedno ni verjela, da je vdova, in sedemletna osirotela Lizelot. Presenetljivi sta njegova vernost in zaupanje v božjo previdnost, ki se mu je v poznejšem življenju le še poglobljala. Sam je zaradi krutih okoliščin izgubil očeta, ko mu je bilo deset let.

Karel sam je želel, da je bil Otto navzoč ob njegovi smrtni postelji, zato da bi videl, kako umira kristjan. V enem izmed svojih zadnjih televizijskih intervjujev je Otto tudi poudaril, da je najpomembnejši dan v človekovem življenju njegov smrtni dan. Naposled Otto omenja na tej kartici poleg »hrabrega stotnika« še svoj »ljubi polk«, ki ga je tudi na stara leta vedno povezoval z ljubeznijo do slovenskega naroda.

Emmerich Zeno Schonta je še nekaj let zatem pošiljal Elzi fotografije cesarske družine. Elza pa jih je tudi sama zbirala in izrezovala iz raznih nemških in slovenskih časopisov vse novice v zvezi s Habsburžani. V tej zbirki je najti tudi fotografijo Otta v uniformi polkovnika 17. polka. Na izrezku iz časopisa (po črkah sodeč je to Neues Wiener Journal) pa najdemo pojasnilo, kako je do te uniforme prišel, in njegovo zahvalo zanjo.

Otto Habsburški v uniformi polkovnika 17. polka leta 1934 (hrani Angelika Hribar).

»Dragi generalmajor Wolfgang Heller!²⁵ Na svoje nepopisno veselo presenečenje sem ob priliki svojega včerajšnjega rojstnega dne hkrati s čestitko z dne 12. t. m. prejel od kameradov Mojega nekdanjega cesarsko-kraljevega pehotnega polka Cesarjevič št. 17 uniformo častnega polkovnika. Prejem tega ganljivega znamenja zvestobe, ki so mi jo oficirji Mojega slovečega regimenta ohranili skozi vsa težka leta nedavne preteklosti, me je globoko ganila. Ta častna obleka me spominja na tisti resni, veliki čas, ko mi je prvi nekdanj Moj cesarski oče podelil pokroviteljstvo nad 17. pehotnim polkom, ki je tedaj bil krvavi boj za cesarja in domovino. Spominja me na boleče izgube, ki jih je smrt iztrgala iz vrst mojih hrabrih Korošcev in Kranjcev! Toda žalost je kmalu premagalo veselje nad povezanostjo z junaki Mojega regimenta in po njih s slavno staro cesarsko-kraljevo armado... Iz vsega srca se zahvaljujem društvu kameradov Mojega pehotnega polka št. 17 za veliko veselje, ki so mi ga njegovi člani pripravili s tem dokazom nespremenjene in nespremenljive zvestobe. Čuteč se kot eden od njih bom s ponosom nosil njih častno obleko.

Steenockerzeel, 21. novembra 1934. Otto.²⁶

Uniforma je bila torej darilo za njegov dvaindvajseti rojstni dan. Dolga in polna nepričakovanih dogodkov je bila še zatem pot poslednjega cesarja brez cesarstva pa vse do evropskega poslanca.²⁷

²⁵ Wolfgang Heller (1870–1951) je preživel rusko (beg iz Sibirije) in italijansko ujetništvo, po vojni pa je bil član »Komisije za podeljevanje cesarsko-kraljevih odlikovanj« (od 1919 do 1922), ki je skušala nadoknaditi in izpolniti vse prošnje, ki so v vojnem času obtičale neizpolnjene v du-najškem vojnem arhivu. Glej: http://www.oesta.gv.at/site/cob_45216/5164/default.aspx

²⁶ V izvirniku: »Die Entgegennahme dieses rührenden Zeichens der Treue, welche Mir die Offiziere Meines ruhmbedeckten Regiments durch all die schweren Jahre... bewahrt haben, hat mich tief ergriffen. Erinnerst Mich doch dieses Ehrenkleid an jene ernste, große Zeit, da es Mir als Erster weiland Mein kaiserlicher Vater mit der Inhaberschaft des damals im blutigen Kampf für Kaiser und Vaterland stehenden k. u. k. 17. Infanterieregiments verliehen und an die schmerzlichen Lücken, die der Tod in die Reihen Meiner tapferen Kärntner und Krainer gerissen! Alsbald aber wurden diese Gedanken überwogen durch das freudige Bewusstsein der Verbundenheit mit den Helden Meines Regiments ... Als einer der Ihren Mich fühlend, werde ich mit Stolz Ihr Ehrenkleid tragen. Steenockerrzeel, am 21. November 1934. Otto.«

²⁷ Glej: Feigl, *Otto von Habsburg*.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Družinski arhiv (v zasebni lasti Angelike Hribar).
ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana
LJU 435, Rudolf Andrejka, t. e. 6, arhivske
enote 29–35.

ČASOPISNI VIRI

Slovenec, 1917, 1918

SPLETNE STRANI

http://sl.wikipedia.org/wiki/Karel_Hinterlechner
http://www.oesta.gv.at/site/cob_45216/5164/default.aspx
<http://www.ottovonhabsburg.org/lebenslauf.html>

LITERATURA

- Avguštin, Cene: Kiparka Liza Hribar. *Razprave iz evropske umetnosti*. (Zbrala in uredila Barbara Jaki). Ljubljana : Narodna galerija, 1999.
- Capuder, Karl: *Zgodovina c. in kr. pešpolka št. 17* (spremna beseda Janez J. Švajncer). V Ljubljani : Karantanija, 2005.
- Bučić, Vesna: Elza Obereigner – naša poslednja miniaturistka. *Razprave iz evropske umetnosti*. (Zbrala in uredila Barbara Jaki). Ljubljana : Narodna galerija, 1999.
- Feigl, Erich: *Otto von Habsburg. Protokoll eines politischen Lebens*. Wien : München : Amalthea, 1987.
- Kaiser Karl I. : persönliche Aufzeichnungen, Zeugnisse und Dokumente* (Hrsg. von Erich Feigl). Wien : München : Amalthea, 1987. 2. predelana izd.
- Mirnik, Ivan: Die Familien von Borota aus der Kroatisch-slawonischen Militärgrenze. *Povijesni prilozi : historical contributions*, 23, 2004, str. 133–163.
- Pahor, Miroslav: Kontraadmiral Karl Žonta (Schonta) iz Celovca. *Informator*, 1976, str. 30–32.
- Rugále, Mariano in Miha Preinfalk: *Blagoslovljeni in prekleti. 1. del, Plemiške rodbine 19. in 20. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana : Viharnik, 2010.
- Winter, O. F.: Schonta von Seedank, Emmerich Zenö. *Österreichisches Biographisches Lexikon und biographische Dokumentation*. Wien : ÖAW, 2003–2011. Zv. 11, snop. 53, (1997), str. 136–137.

ZUSAMMENFASSUNG

Die verantwortungsvolle Kindheit des letzten Kronprinzen. Ein Bruchteil aus dem Familienarchiv der Elsa und Liselott Obereigner

Meine Großmutter, die Malerin Elsa Kastl, Tochter des Oberstleutnants Karl Kastl aus Baden bei Wien und der Geschäftsfrau Franziska Peterka aus Ljubljana (damals Laibach), heiratete im Jahre 1911 Heinrich von Obereigner, den jüngsten Sohn von Josef von Obereigner, welcher als Forstdirektor die Herrschaft Snežnik (Schneeberg) verwaltete. Heinrich besuchte nach den ersten Volksschulklassen im nahen Dorf Kozarišče das klassische Gymnasium in Ljubljana. Heinrichs Muttersprache war zwar Tschechisch, die Unterrichtssprache im Gymnasium damals Deutsch, doch wählte er Slowenisch als Freigegegenstand. Nach der Reifeprüfung begab sich Heinrich an die Militärakademie in Wiener Neustadt. Nach einigen Dienstjahren an verschiedenen Orten der Monarchie wurde er Hauptmann im k.u.k. 17. Regiment (volkstümlich auch »das Regiment der Krainer Johans« genannt). Das Regiment war zuerst in Ljubljana, später in Klagenfurt stationiert. Deswegen zog Elsa nach der Heirat nach Klagenfurt, wo im April 1913 ihre Tochter Liselott geboren wurde. (Später wurde sie Bildhauerin und war nach der Heirat unter dem Namen Liza Hribar bekannt.)

Im Jahre 1914 erwartete Elsa ihr zweites Kind. Doch da brach der I. Weltkrieg aus, Heinrich zog ins Feld und wurde schon in der ersten großen Schlacht am 26. August 1914 bei Majdan Gologorski verwundet. Nach der Genesung in einem Wiener Spital kam er für einen kurzen Besuch nach Klagenfurt und dann auch nach Ljubljana, wo noch einmal die ganze Familie zusammentraf. Im Hotel Union war auch der Generalstab untergebracht und von da aus kehrte Heinrich Anfang Oktober zurück an die Front. Am 11. Oktober wurde sein Sohn Georg in Klagenfurt geboren. Als Elsa Anfang Dezember erfuhr, dass ihr Mann seit dem 26. November auf dem Duklapass vermisst wurde, erkrankte auch noch der zwei Monate alte Sohn Georg und starb am 8. Dezember an Herzschwäche. Elsa wollte nicht glauben, dass ihr Mann tot sei. Zwei Soldaten sollen ihn noch im Jahre 1915 in Russland gesehen haben. Tatsächlich aber blieb er verschollen.

Im Jahre 1920, als die kleine Liselott sich die Unterschrift des Kronprinzen Otto wünschte, befand sich die kaiserliche Familie schon im Exil in der Villa Prangins am Genfersee.

Die verwitwete Augusta Borota von Budabran, die Tochter von Andreas Malitsch, einem sehr vermögenden Grundbesitzer in Ljubljana hat ihr ganzes Vermögen durch die Krieganleihe verloren. Trotzdem ist sie, sowohl als die ganze Familie Borota aus der kroatischen Militärgrenze, dem Kaiser treu geblieben.

Ob Augusta selber oder einer ihrer Verwandten den »Flügeladjutanten seiner Majestät des Kaisers« Emmerich Zeno Schonta von Seedank kannte ist nicht bekannt. Vermutlich hat Augusta einen ausführlichen Brief mit der Geschichte der Obereigner Familie geschrieben und auch Liselottes Wunsch, Ottos Unterschrift zu bekommen geschildert. Daraufhin schickte Schonta an die Adresse von Elsa die allgemein bekannte Ansichtskarte von der kaiserlichen Familie aus dem Jahre 1916, unterzeichnet und datiert von Otto, 20. Mai 1920. Elsa kam auf die Idee, die kaiserliche Familie nach diesem Foto zu malen. Sie schickte das Bild an den Korvettenkapitän Schonta »für Otto«. Offensichtlich machte das Bild einen großen Eindruck auf

Otto, denn Herr Schonta schrieb in seinem Brief vom 21. August 1920: *»Es war der besondere Wunsch des kleinen Herrn, Ihnen selbst zu danken.«*

Otto selbst schrieb auf die Rückseite einer Blumenkarte: *»Vielen Dank für das schöne Bild und Lieselottes Zeilen. Ich bete um baldige Heimkehr des tapferen Hauptmannes meines lieben Regiments. Otto.«*

Überraschend ist die Anteilnahme des Achtjährigen am Schicksal seiner »Untertanen«, aber auch sein Glaube und Gottvertrauen, welche sich in seinem späteren Leben nur noch vertieften.

Emmerich Schonta korrespondierte noch eine Zeitlang mit Elsa v. Obereigner und schickte ihr Fotos von der kaiserlichen Familie im Exil. Später sammelten Elsa und Liselott allerhand Notizen aus den Zeitungen. So findet man in dem Familienarchiv auch das Foto von Otto in Oberstuniform und einen Zeitungsausschnitt (wahrscheinlich aus dem Neuen Wiener Journal) mit dem Dank Ottos an die Angehörigen des Infanterieregiments »Kronprinz« Nr. 17, welche ihm die Uniform zum zweiundzwanzigsten Geburtstag geschenkt hatten. Sein Weg vom Kaiser bis zum Abgeordneten im Europäischen Parlament war noch lang und reich an unerwarteten Ereignissen.